

KIRÁLY ÁRPÁD
Jedlik István Ányos

Az 1998. évi MTESz-ankéton megtisztelő lehetőséget kaptam arra, hogy Jedlik Ányosról, a tudományegyetemi professzorról előadást tarthattam, különös tekintettel születésének akkor közelgő 200. évfordulójára. Előadásom bevezetőjében röviden előadtam életútjának legfontosabb állomásait, majd tanári tevékenységével foglalkoztam. Emlékeztetőül: tanári esküjének letétele után 1822-ben Győrben kezdett tanítani a bencések akkori középiskolájában, 1831-től a Pozsonyi Királyi Akadémián, majd miután pályázat útján elnyerte a pesti tudományegyetem fizika professzori állását, 1839-től itt volt - ma úgy mondanánk: tanszékvezető - egyetemi professzor 1879-ben bekövetkezett nyugállományba vonulásáig. Összesen tehát 67 évig volt pedagógus, amikor nemcsak a fizika tudományát igyekezett az ifjúsággal megismertetni, hanem nevelte is őket emberségre, hazaszeretetre, erkölcsre; ezt emberi magatartásával támasztotta alá. Most erről az emberi arcáról szólok a rendelkezésemre álló idő keretében.

Gyermekkoráról vérségi rokona, v. Sárosteleky Gyula orvos, a Magyar Nemzet 1995. december 16-ai számában írja meg nagyanyjának visszaemlékezéseit. Jedlik legjobb játszótársa Czuczor István volt, második unokatestvére, akit csak 9 éves korában ismert meg, de ettől kezdve életre szóló barátság kötötte őket egymáshoz. Maga Jedlik keveset írt gyermekkoráról, de így is megnyilvánul a természet iránti szeretete:

„...azon évek nyarán örültem a lovaknak, kutyáknak, és
a rétek napsütötte pászitjának.”

Iskoláit Szimón, Nagyszombatban, Pozsonyban végezte. Ebben az időben ismerkedett meg Gécser Leó bencés szerzetessel, akinek hatására lépett be a Szent Benedek Rendbe. A noviciátus alatt is együtt volt Czuczorral, aki a Gergely, míg Jedlik az Ányos nevet kapta. A másik bencés, aki nagy hatással volt rá: Czinár Mór volt, aki a fizika tudománya iránt keltette fel az érdeklődését.

Pannonhalmán Guzmics Izidor főiskolai tanár szemlélete volt rá nagy hatással, aki a szociális gondolkodás, az ökumenikus szellem és a magyar nyelvvel való foglalkozás szellemiségét segítette Jedlikben kialakulni.

Jedlik már győri tanári működése elején a kísérleti tanítás módszerét gyakorolta. Ehhez szer-tárra volt szükség, amelynek gondozója lett. Ekkor kezdte kapcsolatait kiépíteni, pl. Bécsben Baumgartner és Ettingshausen fizikusokkal, ami a későbbiek során kiterjedt.

Pozsonyi akadémiai tanárkodása idején ülésezett az ún. pozsonyi diéta, amely erőteljesen szorgalmazta a „honi nyelv törvényes használatát. Ez Jedlikre is nagy hatással volt. Azt is tudjuk, hogy a zene iránt is fogékony volt (már 1832-ben volt zongorája!).

Életvitele természetesen módosult az idők folyamán, különösen a pesti egyetemi tanársága idején (1840-78). Itt önálló lakást tartott fenn (a bencéseknek nem volt itt kolostora). Volt házvezetőnője, fürdőbejárt, színházba járt. Lakásában gyertyával, olajlámpával világított. Étkezése rendkívülien változatos volt: mindenféle hús (vad is!) hal, sőt még béka is. Szerette a füstölt kolbászt, töpörtyűt, sonkát, gombát, tejtermékeket. Szinte valamennyi gyümölcsöt. Maga főzette be a lekvárt (lequar). Szerette a téztafélét, kalácsot, tortát. Ital dolgában is választékos volt. A sörnél jobban szerette a bort. Ivott pálinkát, pezsgőt is. Kávét rendszeresen, főleg ha vendége volt.

A papi öltözetten (reverendán) kívül esetenként viselt civil ruhát, sőt magyaros viseletet is hordott, főleg az 1848/49-es időben.

Amint már említettem, a természet iránti szeretete már gyermekkorától fejlődött ki benne. Pesti egyetemi tanársága idején sokat kirándult a budai hegyekbe, a Margit-szigetre, Téténybe (itt vásárolt bort), Monorra. Bécsbe szinte rendszeresen utazott, de évente csak egy ízben volt Párizsban és környékén, Pozsonyban, Szászországban, Németországban.

Egészsége általában jó volt, 1860-tól derékfájásban szenvedett, ami ellen az „electrilizálás”-sal próbált védekezni. Mivel ez nem volt egészen hatásos, még piócát is rakatott magára. Végül is a fürdők segítették a bajt elmúlasztani.

1878 után - saját választása alapján - ismét Győrben telepedett le, a bencések itteni rendházában (ma emléktábla van egykori szobája bejáratánál).

Életvitele ismét jelentősen változott: érdeklődése a természettudományok iránt nem csökkent, de mivel oktatói tevékenységet nem végzett, több ideje jutott technikai újdonságok iránti érdeklődésére, mesteremberekkel való személyes kapcsolatépítésére, továbbá a fiatal rendtársakkal való kapcsolattartására. Utazásai rövidebb távúak: Balatonfüred, Szombathely, Bakonybél, Vének stb.

Időskori egészségügyi gondjai is voltak: légzésnehézség a lépcsőn járáskor (I. emeleten lakott), öregkori hátfájás. Nyugdíjából is sokakat segített anyagilag (ezekről feljegyzést vezetett).

Tiszteletre méltó „egész” életét 95 évesen fejezte be. Nem mulaszthatom el megjegyezni, hogy a jelenlegi díszsírhelyén történő újratemetési szertartást a közelmúltban boldoggá nyilvánított báró Apor Vilmos mártír megyés püspök végezte. Sírkövén, miként a szülőfalu Szimó község által állított emlékművön is örökérvényű mondata olvasható:

„Az igazak örökké élnek. ”